

Defectes que danyen Danys causats per productes defectuosos*

Miquel Martín i Casals i Josep Solé i Feliu

Sumari

- Responsabilitat penal i causalitat: el cas de l'oli de colza
- Defectes de fabricació: ampolles que exploten
- Defectes d'informació: productes inútils. Els casos de fungicides
- Defectes d'informació: màquines perilloses
- Productes perillosos: focs d'artifici i gas
 - a) Focs d'artifici: petards i coets
 - b) Fuites i explosions de gas
- Concurrencia de culpa de la víctima: mal ús del producte
- Bibliografia
- Enllaços d'interès

• Responsabilitat penal i causalitat: el cas de l'oli de colza

Fa gairebé vint anys, quinze mil persones van ser intoxicades per un agent desconegut: més de tres-centes van morir i moltes van quedar invàlides o amb greus seqüeles. El cas d'enverinament massiu per ingestió d'oli de colza desnaturalitzat va provocar dos processos penals que van resoldre el que, tant pel nombre de víctimes com per la quantitat de les indemnitzacions finalment concedides -uns tres mil milions d'euros-, constitueix, sense cap mena de dubte, el cas més important del segle del dret espanyol de danys. També fou un cas important de responsabilitat de producte, en el que es van debatre algunes de les qüestions més polèmiques en la doctrina moderna sobre la causalitat i la seva prova. Però, per sobre de tot, va ser una catàstrofe única, quasi una hecatombe, i no és fàcil d'extreure doctrines generals a partir de casos així: *Hard cases make bad law*.

El primer brot va aparèixer en diferents pobles de la província de Madrid, en el mes de maig de 1981, i molt aviat es va estendre per tot el centre i nord-oest de la península. La gent emmalaltia i moria sense que se'n coneguessin les causes i fins que les autoritats van començar a parlar de la "Síndrome Tòxica", van circular diverses hipòtesis -des d'una infecció provocada pel consum d'hortalisses fins a la guerra biològica, passant per una nova forma de pneumònia-. A principis de juny, experts mèdics van associar oficialment la síndrome al consum de l'oli de venda ambulant sense etiquetar i, més tard, el 10 de juny, l'oli de colza va ser identificat oficialment com el causant del contagi.

L'oli de colza és molt més barat que el d'oliva, però sempre ha tingut aplicacions industrials a més de les relacionades amb l'alimentació humana. La política comercial espanyola tradicional era molt proteccionista, permetia la importació de l'oli de colza

* Traducció al català: Daniel Vallès i Albert Lamarca

per a usos industrials, però prohibia la seva destinació cap al consum domèstic. Per tal d'evitar-ho s'obligava a desnaturalitzar l'oli de colza fent-lo inviable per a l'alimentació. El 1973, industrials importadors d'oli de colza va demanar autorització al Laboratori Central de Duanes per a utilitzar anilina, un producte tòxic però no verinós, com a agent desnaturalitzador i el permís va ser concedit. Anys més tard, alguns industrials van concertar-se per a importar oli de colza desnaturalitzat, invertir el procés de desnaturalització i vendre l'oli per al consum alimentari. En el procés, alguna cosa -no s'ha arribat mai a saber ben bé què- va fallar i va començar el desastre.

Aleshores es va iniciar un primer i llarg procés criminal, Colza I, en el que el Ministeri Fiscal va acusar els empresaris implicats en el desviament de l'oli de colza i moltes de les víctimes exerciren l'acusació particular. Aquest procés va acabar amb la STS, 2ª, 23.4.1992 per la qual la majoria dels acusats van ser condemnats com a autors de delictes contra la salut pública, estafa i imprudència temerària i alguns d'ells (J.M. Bengoechea, J. Pich i R. Ferrero) també ho van ser a indemnitzar els ingents danys causats. Com que els condemnats eren insolvents, les víctimes van iniciar un segon procés penal, aquesta vegada dirigit contra funcionaris estatals, amb la intenció d'obtenir una condemna de l'Estat com a responsable civil subsidiari. Aquest segon plet, Colza II, va acabar amb la STS, 2ª, 26.9.1997. S'hi condemnà tant l'antic director del Laboratori Central de Duanes i l'ex-cap de la Secció d'Importació per un delictes d'imprudència temerària, amb resultat de mort i lesions. Ambdós van ser condemnats com a responsables civils solidaris dels danys, i finalment la Sentència va declarar l'Estat responsable civil subsidiari.

El fet que els dos procediments es tramitessin davant la jurisdicció penal deriva no solament de la gravetat dels danys causats sinó també, i com ja hem assenyalat, de l'intent de trobar un responsable civil solvent. D'altres raons per tal d'anar per la via penal poden raure en la seva tramitació processal més ràpida i barata que la civil i en el fet que les indemnitzacions acostumen a ser més elevades que les de la jurisdicció civil. Tanmateix, en sentit contrari, opera la consideració que l'estàndard de prova penal és, o hauria de ser, més estricte que el civil i que les garanties teòriques de l'acusat en un procés penal són majors que les de les que gaudeix un demandat civil.

Colza I planteja una important qüestió dogmàtica: ¿es pot apreciar la concurrència del requisit de la causalitat quan, com a succeït en aquest cas, el curs causal entre el consum del producte i la producció del dany no s'ha pogut establir clarament des d'un punt de vista científic? Aquesta qüestió ja havia estat discutida pel *Bundesgerichtshof*, Tribunal Suprem federal alemany en la sentència "Lederspray" (BGH, NJW 1990, 2560, 2562):

En el cas, es tractava de la relació de causalitat entre les malalties de les víctimes i un producte destinat a la neteja i cura de les sabates i d'altres objectes de cuir. El 1980, diverses persones van patir trastorns respiratoris, tos, nàusees, febre i, en alguns casos, edemes pulmonars, després d'aplicar a articles de pell l'esprai. A conseqüència de les primeres reclamacions, es va modificar la composició del producte, però els danys van seguir produint-se. L'empresa fabricant va encarregar una sèrie d'investigacions a diversos experts, sense que es pogués determinar la toxicitat de l'esprai. Vistos aquests resultats, el maig de 1981 la Junta d'accionistes de la societat va decidir no retirar el producte i continuar-ne la comercialització. El Tribunal Suprem Federal Alemany va considerar provada la relació existent entre l'aplicació de l'esprai i els danys produïts. Tot i que no va poder establir-se quina havia estat la substància concreta del producte que havia causat els danys, el Tribunal resolgué que la causalitat havia d'entendre's provada sempre que es demostrés la connexió entre el producte i els danys, i pogués excloure's com a causa del dany un altre factor. "Res no canvia perquè encara no hagi estat possible identificar exactament des del punt de vista científico-natural aquella substància o combinació de substàncies. (...) Com que s'ha constatat de manera jurídicament correcta que algun dels components integrants del producte fou el causant dels danys, per a demostrar la relació de

causalitat, no és precís que a més es comprovi per què aquestes substàncies han pogut causar aquells danys”.

A Espanya, Colza I, és a dir, la STS, 1^a, de 23.4.1992, va plantejar la mateixa qüestió: resultà provat que totes les víctimes havien consumit oli de colza desnaturalitzat, però no es va poder demostrar científicament quin va ser l'agent concret causant del dany (i, d'altra banda, hi va haver persones que van consumir oli de colza desnaturalitzat i no van contraure cap malaltia). Però això no va impedir l'Audiència Nacional (SAN 20.5.1989) apreciar el nexa causal entre el consum d'oli desnaturalitzat i la producció del dany. En el recurs de cassació, un dels imputats va al·legar la manca de la prova de la causalitat entre els danys i alguna concreta “molècula amb significació toxicològica”, però el Tribunal Suprem va aplicar la doctrina desenvolupada pel Tribunal Federal Alemany i va considerar provada “la correlació existent entre l'antecedent de la ingestió i les conseqüències de la mort o les lesions”, així com que els perits “no han pogut proposar cap causa alternativa que expliqui raonadament l'esdeveniment”:

“Para la determinación de una ley causal natural, al menos en el sentido del derecho penal, no es necesario que se haya podido conocer el mecanismo preciso de la producción del resultado (en este caso la toxina que ha producido los resultados típicos) en tanto se haya comprobado una correlación o asociación de los sucesos relevantes y sea posible descartar otras causas que hayan podido producir el mismo” (FJ 2ⁿ al recurs de Juan Miguel Bengoechea, e b’)).

- **Defectes de fabricació: ampolles que exploten**

Durant la darrera dècada, els tribunals espanyols han resolt diferents casos de danys causats per l'explosió d'ampolles de begudes (Cfr. SSTS, 1^a, 23.6.1993; 1^a, 8.2.1995; 1^a, 4.10.1996; SSAP de Còrdova 13.6.1995 [RJ 1995\1236] i 21.3.1997 [RJ 1997\75]). El problema principal que plantegen és la prova del defecte, prova que es veu dificultada perquè el producte es destrueix com a conseqüència de l'explosió. A la pràctica, els tribunals no exigeixen al demandant ni la prova del defecte del producte ni la de culpa del demandat: acostumen a atribuir l'explosió a una presumpta deficiència a l'ampolla, i graven el fabricant amb un sistema de responsabilitat objectiva per defecte presumpte (o, fins i tot, de responsabilitat absoluta per producte que causa danys a qui el fa servir o consumeix de forma no abusiva o manifestament incorrecta) basat en l'art. 28 de la Llei General per a la Defensa dels Consumidors i Usuaris (LGDCU, Llei 26/1984, de 19 de juliol, BOE núm. 176, de 24 de juliol), segons el qual “se responderá de los daños originados en el correcto uso y consumo de bienes y servicios, cuando por su propia naturaleza o estar así reglamentariamente establecido, incluyan necesariamente la garantía de niveles determinados de pureza, eficacia o seguridad, en condiciones objetivas de determinación y supongan controles técnicos, profesionales o sistemáticos de calidad, hasta llegar en debidas condiciones al consumidor o usuario”. D'aquesta manera, el fabricant només pot exonerar-se provant el mal ús del producte per la víctima del dany.

El tribunals acostumen a justificar la seva decisió de la manera següent: “[N]i a la víctima le corresponde la prueba de que el fabricante no ha cumplido con las precauciones y medidas apropiadas en su proceso productivo, ni éste puede liberarse de su responsabilidad probándolo, ni, por último, a la víctima le corresponde probar que ha obrado con toda corrección en el uso, sino al fabricante la prueba de que fue incorrecto, para liberarse de su obligación de responder” (STS, 1^a, 4.10.1996).

Als Estats Units d'Amèrica, el problema es plantejà explícitament per primer cop el 1944, a *Escola v. Coca Cola Bottling Co. of Fresno* (Supreme Court of California, 24 Cal. 2d

453, 150 P.2d 436 (1944)), cas en el que una dona reclamava pels danys corporals soferts en explotar una ampolla de Coca-Cola que estava col·locant en una nevera. El tribunal resolgué en favor de l'actora, però els seus membres discreparen sobre la fonamentació de la resolució: la majoria aplicà la doctrina de *Res Ipsa Loquitur* i presumí l'existència de culpa en tots aquells casos en què "el demandat tingués control exclusiu sobre la cosa causant del dany, i l'accident fos de tal naturalesa que habitualment no hagués passat sinó hi hagués hagut negligència en el demandat". Però en un vot particular, que esdevindria famós, el jutge Traynor va proposar gravar els fabricants amb un règim de responsabilitat objectiva, ja que aquesta era "la forma més efectiva per reduir els riscos per a la vida i la salut inherents als productes defectuosos que posen en circulació". "[U]n fabricant pot preveure alguns riscos i evitar la presència d'uns altres" d'una manera millor que el públic en general. En tercer lloc, va escriure, "el risc de dany pot se assegurat pel fabricant i distribuït entre el públic com qualsevol altre cost empresarial (...) El perjudicat normalment no es troba en posició d'identificar la causa del defecte, perquè difícilment podrà estar familiaritzat amb el seu procés de producció de la mateixa manera que ho està el fabricant".

El 1953, un tribunal de Pennsylvania, *Loch v. Confair* (372 Pa. 212, 93 A.2d 451 (1953)), en resoldre un cas de danys causats a l'actor per una ampolla de cervesa de gingebre que havia explotat en agafar-la d'un prestatge d'una botiga, exposà les raons per les quals, en aquests casos, la càrrega de la prova del defecte i d'allò que va causar els danys no ha d'imposar-se a l'actor. Certament, digué el Tribunal, l'explosió va poder ser per molt diverses causes, però "estaria més enllà de la capacitat de l'actor esbrinar i establir quina d'aquestes possibilitats fou en realitat la causa de l'accident, mentre que la companyia de begudes demandada fàcilment pot explicar el material i els mètodes utilitzats en l'embotellament (...), igualment l'amo de la botiga pot explicar la forma en què es van transportar, col·locar i protegir les ampolles destinades a la venda".

En els casos dels quals hem parlat abans, el criteri de presumpció del defecte del producte ens sembla correcte, però no fins a l'extrem que la jurisprudència espanyola el porta: una cosa és presumir *iuris tantum* el defecte o la culpa del demandat, però una altra molt diferent és imposar una responsabilitat absoluta pel fet de l'explosió, amb l'única excepció del mal ús de la víctima, és a dir, passar *recta via* d'un sistema de responsabilitat per culpa a un altre de responsabilitat absoluta per dany de producte (art. 28 LGDCU), en lloc d'adoptar-ne un d'intermig de responsabilitat objectiva pels danys causats pels productes defectuosos.

De manera més raonable, la llei espanyola de responsabilitat de producte que implementa la Directiva Europea sobre la matèria (Directiva del Consell 85/374/CEE, de 25 de juliol de 1985) estableix un règim de responsabilitat objectiva pels danys causats pels productes defectuosos en els quals es presumeix l'existència del defecte (art. 3.2 de la Llei 22/1994, de responsabilitat per productes defectuosos, BOE núm. 161, de 7 de juliol de 1994, LRPD), però el fabricant pot exonerar-se si demostra que el defecte i) no existia en el moment en què l'ampolla es va posar en circulació, o ii) va aparèixer amb posterioritat a aquell moment (arts. 3.1 i 6.1.b) LRPD). Certament, la prova no és fàcil quan només disposem d'una ampolla trencada en mil bocins, però això no hauria de privar el fabricant d'exonerar-se de la responsabilitat, per remota que sigui aquesta prova.

Amb tot, i com el lector haurà pogut comprovar, el problema de fons del dret espanyol és la duplicitat de règims de responsabilitat que estableixen la LGDCU i la LRPD: la primera apunta a un règim de responsabilitat absoluta per dany de producte, mentre

que la segona recull un estàndard de responsabilitat objectiva per danys derivats del defecte d'un producte amb presumpció del defecte. La Disposició Final 1^a de la LRPD intenta resoldre el problema: “los artículos 25 a 28 de la Ley 26/1984, de 19 de julio, General par la Defensa de los Consumidores y Usuarios, no serán de aplicación a la responsabilidad civil por daños causados por productos defectuosos incluidos en el artículo 2 de la presente Ley”. Així doncs, el consumidor espanyol està menys protegit per la nova llei especial de 1994 que per la llei general de 1984, però, a canvi d'això, els productes subjectes al nou règim són més barats: no inclouen el cost associat a les indemnitzacions per danys de producte.

- **Defectes d'informació: productes inútils. Els casos de fungicides**

Si un producte no funciona, vol dir que no té la utilitat pactada i el problema es circumscriu, en principi, a l'àmbit de la responsabilitat contractual. Tanmateix, quan la falta de funcionament del producte pot causar un dany que podria haver-se evitat si l'adquirent hagués conegut aquesta circumstància, el producte resulta, a més d'inútil, perillós. Aleshores, la producció del dany es situa fora de l'àmbit estricte de l'incompliment contractual i dins de la responsabilitat extracontractual.

Així ho reconeixen els tribunals espanyols en casos de collites perjudicades per productes fitosanitaris o per fungicides ineficaços. Es tracta d'una responsabilitat per defectes d'informació: els productes s'han venut amb una informació falsa o insuficient sobre unes qualitats que, en realitat, no existeixen. Les condemnes solen basar-se en les regles generals sobre responsabilitat extracontractual del Codi Civil (arts. 1.902 i següents CC) o en les regles especials de la LGDCU sobre tutela dels consumidors (arts. 25 i següents LGDCU): STS, 1^a, 3.10.1991 i, 1^a, 31.7.1997, per exemple.

En el cas de la STS, 1^a, 31.7.1997, Agrocros SA havia comercialitzat un insecticida anomenat *Aceite Volck Múltiple Miscible* per a arbres de fulla caduca i, aplicat als presseguers dels demandats, va causar uns danys dels que se'n reclamava la indemnització. En cassació, el TS va convalidar la resolució d'instància condemnant els demandats: “es evidente el carácter peligroso del producto suministrado, la ausencia de aviso a los consumidores y que la condición de tales corresponde a todos los labradores perjudicados [sic], por lo que deben repararse los perjuicios y ello tanto por aplicación, como ha hecho la Sala de instancia del artículo 1902 del Código Civil, como por los artículos de la Ley de Consumidores [artículos 2º aps. B) y C), 25 y 27] que abarca también a los productos fitosanitarios suministrados por la recurrente”.

L'anterior STS, 1^a, 3.10.1991, que resolgué el cas d'un fungicida comercialitzat per a eliminar la plaga “Prays Citri” del llimoner, i que en no funcionar va causar pèrdues en la collita del demandant, ja havia apuntat la raó per la qual aquests casos es situen en l'àmbit de la responsabilitat extracontractual: el perjudici patit pel demandant, “emana no simplemente de la falta de eficacia de éste, sino del defecto de información que con relación al producto produjo la entidad productora del mismo, al anunciarlo en el etiquetado de sus envases como eficaz para atacar la mencionada plaga, (...) cuando en realidad carecía de esa anunciada eficacia”.

Si l'usuari hagués conegut l'ineficàcia del fungicida, probablement hauria adoptat d'altres mitjans per tal de prevenir el dany (però també s'hauria abstingut d'adquirir-lo). Per això resulta correcte parlar de defectes d'informació: la presentació crea una expectativa de funcionalitat i de seguretat que el producte en realitat no ofereix i això provoca que el perjudicat no adopti d'altres mesures que haurien pogut evitar el dany.

En supòsits semblants, els tribunals dels EUA apliquen regles de garantia de producte (*breach of warranty*), i admeten la reclamació del propietari de la plantació contra el fabricant per les pèrdues que causa el producte ineficaç en la collita; fins i tot si el propietari no hagués contractat

directament amb el fabricant. Així, en *Dobias v. Western Farmers Asso.* (6 Wash. App. 194, 491 P2d 1346 (1971)), el subministrador d'un herbicida (Eptam) destinat a la prevenció d'un paràsit del blat de moro va recomanar a l'adquirent que l'apliqués a la seva plantació. El subministrador va seguir les indicacions de l'etiqueta i les informacions ofertes pel fabricant sobre la compatibilitat de l'Eptam amb el blat de moro. Tanmateix, mentre que a la zona de conreu tractada amb Eptam les plantes van patir danys, les plantes no tractades no van experimentar cap perjudici. Segons el Tribunal, l'aplicació de l'herbicida va produir l'aparició del paràsit, el qual fou, a la vegada, la causa directa del dany. El Tribunal va acollir la reclamació enfront el fabricant i el subministrador, i va considerar que els perjudicis es van deure a la falta d'adequació de l'Eptam per complir la concreta funció per la qual el producte fou subministrat ("breach of implied warranty of fitness"). Si bé originàriament aquestes garanties operaven només en l'àmbit contractual, la pràctica jurisprudencial nord-americana ha ampliat progressivament el seu abast. En l'actualitat, s'admet la responsabilitat del fabricant per incompliment de garantia implícita, enfront persones amb qui no ha contractat però que es troben en una relació de proximitat amb l'adquirent (familiars, convidats i d'altres persones que raonablement podrien estar en contacte amb el producte). Aquesta solució ha estat acollida també per l'"Uniform Commercial Code": comentari 2 als articles 2-313 i 2-318.

- **Defectes d'informació: màquines perilloses**

En algunes ocasions recents, el Tribunal Suprem espanyol ha fet respondre al fabricant o a l'importador d'un producte perillós que s'havia comercialitzat sense les instruccions necessàries per tal de preveure usos incorrectes.

STS, 1ª, 3.12.1997, el demandant havia adquirit de la importadora demandada, "Robert Bosch Comercial Española", una màquina que fou lliurada sense cap manual d'instruccions d'ús ni advertències sobre els riscos associats a la seva utilització. El demandant va patir danys per fer servir la màquina de forma inadequada i reclamà 90.152 euros a l'importador. El Jutjat de Primera Instància desestimà la demanda interposada contra "Robert Bosch". El Tribunal Suprem va confirmar la resolució d'instància condemnatòria del demandat i va considerar responsable a l'importador d'acord amb l'article 1.902 CC i el condemnà a indemnitzar l'actor amb 60.101 euros: "la máquina cuya utilización causó el daño no iba acompañada de la información suficiente para su adecuada utilización. (...) De esa falta de información se deduce en la sentencia recurrida la causa del accidente. ... [L]a acción efectuada por la empresa recurrente de poner en circulación un producto evidentemente peligroso sin haber cumplido con un deber de información adecuado implica responsabilidades", que resultan del fet que "el accidente se ha producido por una utilización inadecuada de la máquina en cuestión, y porque no se dijo o se puso en conocimiento de la víctima o se informó a la misma, cuáles eran las medidas de seguridad y protección para un uso correcto que normalmente deben contar en un manual de instrucciones, el cual no se proporcionó".

El criteri del TS resulta encertat si el fabricant va poder preveure l'ús incorrecte, ja que només en aquest cas se li pot exigir el forniment de la informació els costos de la qual, pel cas d'usos imprevisibles, són infinits.

D'altra banda, la informació no pot convertir-se en una coartada que permeti al fabricant d'exonerar-se en qualsevol cas: la informació és subsidiària d'un disseny més segur però inviable, és a dir, constitueix l'últim recurs al qual hem de recórrer quan no es pugui adoptar cap altra mesura de seguretat que elimini el risc a un cost raonable. La regla fou recollida el 1978 pel Tribunal Suprem de Massachusetts a *Uloth v. City Tank Corp.* (376 Mass. 874, 384 N.E.2d 1188 (1978)): "si un petit canvi en el disseny evités danys greus, probablement fatals, el dissenyador no pot evitar la responsabilitat mitjançant senzilles advertències al voltant dels possibles perjudicis". *Robinson v. G.G.C., Inc.* (107 Nev. 136, 808 P.2d 522 (1991)) és una versió més moderna que la d'*Uloth*:

El demandant va patir danys en una mà quan va treure un objecte de l'interior d'una màquina utilitzada per a premsar caixes. A la màquina li faltava la pantalla de protecció i un petit rètol d'advertència de la necessitat de mantenir les mans allunyades de la màquina durant el seu funcionament. El tribunal va condemnar el fabricant: “una advertencia no es un sustituto adecuado cuando una medida de seguridad habría eliminado la necesidad de la advertencia. Si los fabricantes pueden elegir entre instalar una pantalla de seguridad eficaz o colocar simplemente un adhesivo sobre el producto, el menor coste incentivará lo último. (...) Las advertencias salvan la responsabilidad de los fabricantes a menos que el defecto pudiera haberse evitado sometiendo al diseño a un cambio que fuera comercialmente viable en el momento en que el fabricante puso el producto en circulación”.

- **Productes perillosos: focs d'artifici i gas**

- a) Focs d'artifici: petards i coets

Nens i adolescents acostumen a ser les víctimes més freqüents dels danys causats per artefactes pirotècnics, encara que això no és cap garantia d'indemnització. De vegades, la demanda es desestima per apreciar-se culpa en la conducta dels demandats. D'altres vegades, es concedeix la indemnització, però es redueix a causa de la conducta concurrent del menor.

També és habitual que, a l'ensem que a l'empresari pirotècnic, es demandi a l'Ajuntament organitzador dels focs artificials o en el terme municipal del qual s'han venut aquests artefactes. La demanda no sempre resulta estimada o no ho és en relació amb tots els demandats.

STS, 1ª, 11.12.1996: Óscar, un adolescent de 13 anys d'edat, havia comprat uns petards i va perdre el 90% de la visió del seu ull dret quan, després d'encendre la metxa d'un dels petards, es va quedar al seu costat i va explotar. Els pares de l'Óscar van demandar el fabricant, el venedor i l'Ajuntament, però la demanda es va desestimar en les instàncies i en el Suprem: cap dels demandats va actuar amb culpa, ja que els danys van ser causa exclusivament al comportament negligent del menor. Així, el TS digué que el fabricant “ni ha incurrido, ni se le puede imputar, una conducta culposa, imprudente o negligente, pues se ha limitado a fabricar y distribuir entre los comerciantes minoristas un producto cuya fabricación y venta constituye el objeto lícito de su actividad; y aparece totalmente desligada de la correcta o incorrecta utilización posterior que se pueda hacer del artefacto pirotécnico”. També va excloure la culpa de l'Ajuntament, “[cuya] función inspectora estuvo correctamente cumplida; (...) y no entra dentro del círculo de su competencia vigilar la conducta, más o menos imprudente, que unos menores empleen en sus juegos”. A l'últim, per tal de fonamentar la culpa del venedor, els demandants havien al·legat que aquest s'havia deixat una advertència que figurava al fulletó informatiu del producte i que deia: “los productos de la Clase I (a la que pertenecía el petardo que causó el daño) pueden ser utilizados por los niños siempre bajo la vigilancia de personas mayores”. Tanmateix, el TS va rebutjar aquest argument: l'advertència “no pasa de ser una prudente recomendación dirigida por el fabricante, más bien a los que han de utilizar el producto, que a los que han de venderlo, ya que en relación a estos últimos, no existe prohibición o limitación de clase alguna que seleccione a los compradores, ni la edición del mencionado folleto tiene nada que ver con la teoría de los actos propios”.

STS, 1ª, 21.4.1998: després del llançament d'uns focs artificials, Santiago, un menor de 13 anys, va recollir un dels coets que havia caigut sense explotar. L'endemà, quan Santiago l'estava ensenyant a un amic seu, l'aparell va explotar i va patir danys que el van deixar invàlid. Els pares de Santiago van demandar l'Ajuntament, l'empresari pirotècnic que va llançar els coets i la companyia asseguradora i van reclamar 420.708 euros. En apel·lació, l'Audiència Provincial va condemnar els demandats al pagament de 150.253 euros, però el Tribunal Suprem va absoldre l'Ajuntament i va confirmar la sentència de l'Audiència pel que fa al pirotècnic, la negligència del qual era en el fet de no haver comprovat “adecuadamente que todos los artefactos lanzados habían explotado en el aire y que ninguno de ellos había caído a tierra”.

sin hacerlo, como así ocurrió”. De la mateixa manera, confirmà els pronunciaments de l'Audiència sobre la culpa concurrent del menor “en la guarda y manipulación del artefacto explosivo, cuya peligrosidad no podía desconocer”.

b) Fuites i explosions de gas

El destí natural del gas que s'utilitza per cuinar aliments o per donar escalfor és cremar i les explosions de gas que, de vegades, succeeixen, poden ser per causes ben diferents i només algunes es deuen a defectes de fabricació o de manteniment dels equips de subministrament o de les bombones i dipòsits de gas. Un cas de defecte de fabricació és, per exemple, el resolt per la STS, 1ª, 2.3.1990: una fuita d'una bombona de butà defectuosa va fer que s'acumulés el gas que va ser la causa d'un incendi. El Tribunal considerà que la companyia subministradora de butà havia estat negligent, ja que havia subministrat “una bombona que tenia una deficiencia en el envase, determinante de culpa o comportamiento culposo, y que tal fuga o deflagración fue la causante de los daños”.

Dos casos del 1998 tracten de defectes de manteniment de les instal·lacions de subministrament de gas. En la STS, 1ª, 16.2.1998: dues dones havien mort ofegades. Malgrat que la sentència parlava d'una “defectuosa instalación de gas”, exactament, el perjudici va ser causa d'un problema de manca de ventilació de l'habitatge, que el Tribunal va imputar en part a les pròpies víctimes. Aquestes havien fet instal·lar finestres de clorur de polivinil (PVC) que aïllaven hermèticament l'habitatge i que impedièn la circulació de l'aire necessari per a una correcta combustió del gas. Però el Tribunal també va considerar que la companyia havia actuat negligentment ja que va incomplir el seu deure d'inspeccionar la instal·lació de la caldera de gas, perquè “conocía el defecto de la instalación de gas y nada dijo sobre el particular, ni lo puso en conocimiento de Fabrica Municipal de Gas, SA”. El Tribunal Suprem va apreciar culpa concurrent de les víctimes i va reduir la indemnització de 60.101 euros que havia imposat l'Audiència a 42.070 euros.

A la STS, 1ª, 30.7.1998, una acumulació de gas a la cuina va provocar una explosió que va causar danys als demandants. El gas procedia d'una bombona de butà subministrada per “Repsol”, però encara que no es va demostrar que la bombona fos defectuosa, va quedar provat, en canvi, que tant el local com la instal·lació eren deficientes i que la companyia havia inspeccionat l'habitatge i havia comentat amb els demandants aquelles deficiències. El TS va declarar responsable “Repsol” per la seva conducta negligent (art. 1.902 CC), ja que la diligència exigible l'obligava “no a la mera denuncia escueta y burocrática de las deficiencias detectadas, sino al seguimiento de que efectivamente se habían hecho desaparecer para llevar a cabo el suministro del butano con las más adecuadas condiciones de seguridad”. Tanmateix, el Tribunal va apreciar culpa concurrent dels damnificats per “no haber corregido ni rectificado las deficiencias de las que fueron oportunamente avisados” i va reduir la indemnització sol·licitada.

- **Concurrència de culpa de la víctima: mal ús del producte**

És freqüent que en els supòsits de danys causats per productes defectuosos, els tribunals apreciïn culpa concurrent de la víctima, la qual acostuma a manifestar-se en forma de mal ús o ús inadequat del producte. La seva existència permet al tribunal reduir la indemnització de manera proporcional a la gravetat del mal ús.

A la STS, 1ª, 21.6.1996, un mecànic de professió va patir danys quan es trobava en el seu taller fent servir una eina fabricada per “Industrias Rogen”. La víctima considerà que el mànec de l'eina era excessivament curt per a l'ús al qual anava dirigida i se li va ocórrer acoblar un tub que el fes més llarg. L'alteració desequilibrava l'estructura de força de l'eina, que es va descompensar i va danyar a José Ramón. La demanda de la víctima, interposada contra el venedor i el fabricant, es va desestimar en les instàncies i en el TS. Aquest últim digué que el dany va tenir per causa només el comportament de la pròpia víctima, que “utilizó la

herramienta de modo inadecuado a sus características”. El danyat era “un técnico en materia de reparación de vehículos, por lo que debió conocer perfectamente la aptitud de la herramienta que compraba para su trabajo. No puede mostrarse sorprendido con la hipotética ineptitud de aquélla; no es un profano, sino un especialista, por lo que debió adquirir otra herramienta que soportase mucho mejor la fuerza, y en su lugar optó por otra que estructuralmente era inapropiada”.

En el cas de la STS, 1^a, de 25.6.1996, els pares d'una nena de sis mesos d'edat que havia mort ofegada en un bressol van reclamar una indemnització de 10.000.000 de pessetes (uns 70.000 euros) al fabricant, Cunitor SA i al venedor, Roma 40 Bebés e Hiperbebé. Els demandants mantienien que el bressol era defectuós, ja que l'espai que hi havia entre l'última làmina i la peça del somier era excessiu. Per la seva part, els demandats al·legaven que la nena s'havia ofegat amb els llençols. En primera instància, els demandats van ser condemnats a pagar 36.060 euros, un 60% de la quantitat demanada. En apel·lació, l'Audiència va reduir a la meitat la indemnització -18.030 euros-, ja que va estimar que els pares havien contribuït a causar l'accident en una proporció del 70%. Demandants i demandats van recórrer en cassació davant el TS, però aquest va confirmar la resolució de l'Audiència.

Per al Tribunal Suprem, el somier tenia un defecte de fabricació consistent en “no guardar sus barrotes la distancia adecuada para que en manera alguna hubiera posibilidad de que el bebé pudiera introducir en ellos su cabeza”, circumstància que “tuvo y debió haber sido percibido por el fabricante y por el vendedor, así como prever la posibilidad ... de una situación de riesgo ... perceptibilidad y previsibilidad a ambos imputable”. Però hi ha va concórrer “una cierta negligencia por parte de los familiares ... sin llegar al supuesto de culpa exclusiva” (FJ 4t). Una breu referència de la sentència apunta als fets en què va consistir la negligència: la mort “fue ocasionada, probablemente, por las ropas de la cuna” (FJ 1r).

• **Bibliografia**

Sobre Colza I:

- José Manuel PAREDES CASTAÑÓN / Teresa RODRÍGUEZ MONTAÑÉS, *El caso de la colza: responsabilidad penal por productos adulterados o defectuosos*, València, Tirant lo Blanch, 1995.
- Winfried HASSEMER / Francisco MUÑOZ CONDE, *La responsabilidad por el producto en derecho penal*, València, Tirant lo Blanch, 1995.

• **Enllaços d'interès**

- www.ljx.com/practice/productliability/index.html; Error!Marcador no definido.: pàgina web del *Law Journal Extra*. Amb informació sobre publicacions, jurisprudència i novetats legislatives. Enllaços d'interès. Text del recent acord signat pels Estats i la indústria tabaquera nordamericana.
- <http://www.fda.gov/>: pàgina oficial de la *U. S. Food and Drug Administration*. El contingut de la qual va més enllà de l'estricta problemàtica de la responsabilitat per productes, però conté informes i documents sobre les qualitats i els riscos d'un gran quantitat de productes: aliments, medicaments, cosmètics, tabac, productes mèdics, etc.

• **Sentències de la Sala Primera i Segona del Tribunal Suprem**

Sala i data	RAJ	Magistrat ponent	Parts
1 ^a , 3.10.1991	6902	Antonio Fernández Rodríguez	Fungicida per lluitar contra la plaga "Prays Citri" del llimoner
2 ^a , 23.4.1992	6783	Enrique Bacigalupo Zapater	Cas de la colza. Diversos afectats c. empresaris importadors i distribuïdors d'oli de colza desnaturalitzat
1 ^a , 23.6.1993	5380	Antonio Gullón Ballesteros	Fernanda S. L. c. La Cruz del Campo S.A.
1 ^a , 8.2.1995	1630	Antonio Gullón Ballesteros	Isabel c. Schwepps S. A. i Adolfo Marineto S. A.
1 ^a , 21.6.1996	6712	Antonio Gullón Ballesteros	José Ramón c. Industrias Rogen i Recambios Egido
1 ^a , 25.6.1996	4853	Alfonso Barcalá y Trillo-Figueroa	Arsenio R. V. c. Hiper Bebé, Roma 40-Bebés i Cunitor
1 ^a , 4.10.1996	7034	Ignacio Sierra Gil de la Cuesta	Ignacio L. C. c. Hipercor i La Cruz del Campo
1 ^a , 11.12.1996	9015	Gumersindo Burgos y Pérez de Andrade	Representants legals d'Oscar P. P. c. Judith S., Pirotècnia Astondoa, i Ajuntament d'Erando
1 ^a , 31.7.1997	5617	Jesús Marina Martínez-Pardo	Diversos pagesos c. Agrocrós S.A.
2 ^a , 26.9.1997	6366	Gregorio García Ancos	Cas de la colza. Diversos demandants c. Estat espanyol
1 ^a , 3.12.1997	8722	Ignacio Sierra Gil de la Cuesta	Miguel G. de A. c. Robert Bosch Comercial Española S. A.
1 ^a , 16.2.1998	985	Antonio Gullón Ballesteros	Amaya i Javier B. G. M. c. Ramiro B. M., Antonio Martín Amokoa, Fabrica Municipal de Gas, i Ajuntament de Bilbao
1 ^a , 21.4.1998	2512	Pedro González Poveda	Manuel R. A. i Estrella A. A. c. Ajuntament de Forcarey, Manuel C. R., Compañía de Seguros AGF, i d'altres desconeguts
1 ^a , 30.7. 1998	6926	Alfonso Villagómez Rodil	Demandants c. Repsol Butano S. A., i Casa Carbonell S. L.